

MTD-religionen

Ett samhälles dominerande ideologi är den härskande klassens ideologi, sa Karl Marx. Den dominerande ideologin innehåller alltid religiösa inslag och det kan väl enklast förklaras med kyrkofadern Augustinus: Mitt hjärta är oroligt. Ska människor hållas i ideologiska band behövs det någon eller något som är bra för det oroliga hjärtat. Inte bara bröd utan också skådespel – för att inte tala om samhällsnytta. För, som sagt, ”Ett samhälles dominerande ideologi är den härskande klassens ideologi.” Och ideologin är förstås allomfattande, totalitär för att använda Giovanni Amendolas positiva begrepp.

Ideologier skiftar efter den härskande klassens intressen. Detta är skiften som snälla kyrkokristna har svårt att upptäcka i tid. Det är inte meningen heller. Det är väl inte fel att prästen manar till vaccin eller ger råd om odlingen i en bondeförsamling, dvs vaccinet och potäterna? Det är inte heller fel att predika om skapelsens skönhet, för den är vacker i alla sina delar och i sin helhet. Ps 8 håller länge och räcker långt som uttryck för förundran. ”När jag ser din himmel, dina händers verk...”

Men Bo Giertz preciserade problemet i *Stengrundens* första kapitel. Bara en sten kan läsa scenen från dödsbädden utan att gråta. Den döende Johannes tröstas inte av fagert tal och pastor Savonius står där hjälplös. Det är Katrina som kommer med tröst. Fast inte bara. Där på kammaren firar pastor Savonius nattvard med den döende och de som är omkring honom.

”Glasklart förnuft, höga, genomskinliga idéer, eviga principer: Gud, Dygd, Odödlighet” (Stengrunden s 18 uppl 1994, s 40) var i samtiden rådande ideologi. Kyrkans tro något annat. Det var den nya läran, neologin, som var ideologi och kyrkoläran något annat.

Jag ville inleda med den preciseringen och kanske i marginalen notera, att Ingmar Ström inte tyckte om Bo Giertz roman. Jag antar att den faktiskt var honom främmande...

Jag kan då styra över i en annan idéroman, Viktor Rydbergs *Den siste athenaren*. Kristus var den store idealisten – men Rydberg ser spänningen eller motsättningen mellan grekiskt och kristet. Allt blir motsägelsefullt. *Gläns över sjö och strand* har Rydberg skrivit. Diktaren är

”den siste skald, som fått Betlehems stjärna att stråla med hela sin underbara mystik är samme man, som gjort mera än någon annan för att övertyga det svenska folket, att det var en helt vanlig stjärna, alls icke tänd av Herren. (Evald Rohde, *Den religiösa liberalismen*, SKDB 1935)

Neologin är anständig, förnuftig och högtidlig för det är upplysningstidens ideologi i religiös tappning, alltså rationalism. Den bär långt, för den bärs av svenska folkskollärare in i det svenska skolväsendet och det är en kristendom utan egentlig uppenbarelse av heliga hemligheter. Den är mest förnuftig och marknadsförs så. Denna förnuftiga kristendom har etiken som fokus, inte dogmatiken. Jag fördjupar mig inte i ämnet. De nu rätt åldrade svenskarna har samtliga utsatts för denna tro genom skolans kristendomsundervisning, tydligast från 1919 och framåt. Och några av oss kunde leva med denna dubbla bokföring utan att bråka så mycket, i söndagsskolan gällde ett, i skolan något annat eller mer modest: i söndagsskolan låg fokus på Kyrkans liv och Kyrkans Herre, i skolan på Bergspredikan och märkligheter som Jesus utslungade när han talade.

Berndt Gustafsson skrev *Svenska folkets religion* (Gummessons 1969). Boken var en maning att inte förakta denna ordlösa religion. "Bortom alla ordridåer ligger för många de största religiösa erfarenheterna." (aa s138) Jag menar att vi lärde oss något viktigt, som blev en del av den kyrkliga förnyelsens program. Folkkyrkans präster måste kunna hantera mötet mellan skolad akademisk teologi, reflekterad kyrkofromhet och religiös folkfromhet. Det är inte enkelt. Utan besvärande nyanser blir omdömet mitt att det var just detta som de som kallade sig folkkyrkliga oftast inte kunde. Det lysande undantaget är prosten Harald Hallén och hans stora folkprogram för att tända ljus på gravarna, men hans program är inte liturgiskt utan teatralistiskt. Det har fungerat som rit, det står klart. Mötet med kyrkfrämmande i existentiellt utsatta situationer måste en präst försöka hantera.

Det var begravningssamtal i ett kök i ett hyreshus byggt på 1950-talet. Maken hade dött. Familjen var samlad. Prästen hade serverats kaffe vid köksbordet. Då säger en av döttrarna:

-Titta, där är flugan igen. Den kom in samma dag som pappa dog.

Skulle prästen då resa sig och helt sonika slå ihjäl flugan eller sitta blott leende i kökssoffan och egentligen låtsas som ingenting inför denna animistiska folktro, dvs från hans perspektiv ren vidskepelse? Lösningen fick bli att vara tydlig om den kristna trons verkliga hopp i förkunnelsen vid begravningen och lämna griftetalet till familjen för eventuellt fortsatt funderande. Flugans livstid var ändå utmätt. Men i det läget kanske den kristna tron inte blir begriplig, eftersom den rådande föreställningsvärden har sitt terapeutiska värde?

Den svenska folkreligionen var den gamla neologins "Gud, dygd och odödlighet." Till det kom begreppet "lagom". Det är Tord Harlin som preciserat. Det fick inte bli för mycket Gud, för mycket dygd och för påträngande precist tal om dödlighet/odödlighet. Allt skulle vara lagom. Det var den liberala teologin till exempel i Harald Halléns tappning som mötte svenska folkets odödlighetslängtan och därför har nu allahelgonfirandet blivit vad det blivit. Kyrkolivet kundanpassar sig. Kaffe serveras på fredag när folk tänder ljus på gravarna och kyrkorummet erbjuder "stillhet", inte Ordet utan det ordlösa och en ordlös närvaro.

Den gamla kristna kulturen dog i all stillhet på 1960-talet. Callum G. Brown, *The Death of Christian Britain*, 2001, belyser. Insikten om denna förlust – som också gäller för Sverige – har inte präglat oss. Präster fortsätter som vanligt i det nya normala. Det är

MTD-religionen i funktion.

Moralistisk, terapeutisk, deism. Sociologerna Christian Smith och Melinda Lundqvist som undersökte vad tonåringar trodde och det blev förstås med tiden vad också vuxna trodde. Rod Dreher återger i boken *The Benedict Option* (2017) vad sociologerna såg: de kyrkokristna lever i en kultur där den kristna tron alltmer betyder allt mindre. Vi talar ett obegripligt språk eller ett som människor finner outhärdligt (jag: Jh 6:60) (Dreher aa s 12).

MTD-religionen motsvarar grundläggande mänskliga behov av sammanhang och tröst att tillvaron på något sätt är meningsfull.

Moralistisk betyder att det finns några regler. I vart fall uppfattningen om alla människors lika värde, en innehållslös sats som inte tål närmare analys, men som likväl fungerar som signalord.

Terapeutisk betyder att det bör finnas någon att tala med, så marknadsför Svenska kyrkan sina tjänster i reklamen och när det blir ljusständning på kyrkogården. Ljusen får förstås en meningsbärande terapeutisk men individuell funktion.

Deismen var också okomplicerad i neologins tid, därefter och fortfarande. Gud finns, men lägger sig egentligen inte i våra liv.

Smith och Lundqvist menar att MTD-religionen kolonialiserar de kristna kyrkorna och förstör biblisk kristendom inifrån och ersätter den med en pseudokristendom, som bara är vagt förbunden med den faktiska kristna traditionen. (Dreher s 10) Berndt Gustafsson talade om misteln som sitter på eken för att belysa ett liknande fenomen, Vårdträdet behövs – för en tid i vart fall.

Vilken är poängen med att tala om MTD-religion?

Vi har ett användbart analysverktyg som hjälper oss att se både det som är synligt och ibland det som är, om inte osynligt, så dolt i normalitetens skuggvärld.

Analysbegreppet skapar det avstånd där vi kan se, se företeelser och sammanhang. Det betyder inte tankemässig slapphet. Tvärtom. Vi kan se ett grundmönster som följer kyrkolivet. Och vi kan ställa nya frågor när vi ställer samman nya insikter. För börjar det kanske spricka upp just här och just nu så att det moralistiska och det terapeutiska skulle kunna räcka deismen förutan? Jag undrar.

Sabina Koj drar i sin avhandling *Resiliensteologi* (2021) upp linjerna för en resilient teologi, hållbar inför framtiden och dess utmaningar. Det är i hennes fall med bas i Stockholms Storkyrka, som utgör framtidsmodell. Dit kommer människor – men är det en församling som församlas eller mest en samling människor?

Kan det vara så att i den härskande klassens ideologi räcker det med det moralistiska och terapeutiska och av deismen återstår endast "en icke-existerande gud som insisterar" och existerar inte guden kan det knappast vara deism, eller? För det är nåden som "gör traditionen resilient och hållbar – det är traditionens kontinuitet. Kristen tro kan ständigt förändras och ändå förbli densamma när den för vidare hoppet om Guds nåd och befrielse omsatt i aktiv och praktisk handling." (Koj s 147). För egen del undrar jag om inte detta är just MTD-religion och en smygande förändring av kristen tro till något annat.

Det finns en logik i det hela.

"Bortom alla ordridåer ligger för många de största religiösa erfarenheterna." Det gör det lite komplicerat för den som säger att Ordet blev kött och tänker sakramentalt för detta är en främmande tro i ett fd kristet land, vad nu det än betyder.

När jag såg en gudstjänst presenteras, där kyrkoherden stod för "manus", kunde jag fatta, att det nya normala är föreställningar, *events*. Utan församling, en medveten och levande församling, måste det bli föreställning med manus av kyrkoherden eller någon annan i arbetslaget. Också detta är logiskt för den andra religionen, den som inte är kristen tro innefattande Kyrka, ord och sakrament och ett heligt folk.

MTD-religion eller kyrkokristendom är de två vägarna.
Trodde ni verkligen att jag skulle säga något annat?

Dag Sandahl

måndag 1 november 2021

Lite att läsa, omnämnt eller anspelat på i seminarieinledningen:

Callum G. Brown

The Death of Christian Britain. Understanding secularisation 1800-2000
Routledge London 2001

Rod Dreher

The Benedict Option. A Strategy for Christians in a Post-Christian Nation
Sentinel, New York 2017

Bo Giertz

Stengrunden
18 uppl Verbum, Stockholm 1994

Berndt Gustafsson

Svenska folkets religion. Några ord till dess föraktare
Gummessons, Stockholm 1969

Tord Harlin

"Du, lagom and 1%" – Three Concepts Reflecting Civil Religion in Sweden i Béla Harmati,
ed, *The Church and Civil Religion in the Nordic Countries of Europe*. LWF Studies,
Geneva 1984

Sabina Kojj

Resiliensteologi. En studie av den kristna traditionens hållbara förändring. (diss)
Åbo Akademi 2021

Mats Rehnberg

Ljusen på gravarna och andra ljusseder. Nya traditioner under 1900-talet. (diss)
Nordiska Museets handlingar: 61. Stockholm 1965